

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Українська Академія Наук

Тілея

Науковий вісник

Збірник наукових праць

- Історичні науки
- Філософські науки
- Політичні науки

Випуск 57 (№ 2)

Київ – 2012

Німеччину завоювали в 1939 році, та це було в Другій світовій війні. Отже, агресори (СРСР) слід було знищити в 1945 році, інакше він захопить увесь світ. Президентська риторика, відоміша адміністративного, значною мірою вплинула на формування суспільної думки. Захоплені здебільшого американські дослідники, які стверджують, що більшість американців уже в 1947 році вірили в те, що СРСР планував поширити комунізм по всьому світу, а єдиним борцем у цій боротьбі були Сполучені Штати [7, с. 725].

Президент активно виступав за утвердження цієї боротьби з комунізмом. «Холодна війна», на нашу думку, була вигадана американським політиком. По-перше, ствердити «ворогом» виступав здебільшого витрат на обороноздатність країни, посилював військово-промисловий комплекс і зловольний інтерес компанії-виробника зброї. По-друге, відволочав суспільну увагу від внутрішніх проблем, таких, як раси та безробіття. По-третьє, нагнітали страху та істерії сприяло об'єднання американців навколо президента Трумена на початку його каденції. По-четверте, витрати на обороноздатність випрацювалися зовнішньою небезпечкою і підсилювали роль президента як захисника держави. Війни у такому випадку, як капіталі корейської, були війнами з комунізмом. Їх сприймали як справедливі і демократичні, оскільки комунізм у політичній свідомості американців був загрозливою самою способом існування Америки, її свободам, демократії загрозом.

Завдяючи проагресивній сутності радянського комунізму, США тямно проводили військову реорганізацію, здійснювали підготовку збройного нападу на СРСР та його союзників, включили її застосуванням аерійної зброї. Першим документом у цій справі: спрямованих проти СРСР, був меморандум ЗК № 329 від 4 вересня 1945 року в якому було поставлено завдання: «Відібрати приблизно 20 касетних цілей, придатних для стратегічного атомного бомбардування в СРСР. Серед них треба індустріальних районів, в яких зосереджені науково-дослідницькі інститути, промислові підприємства, університети та військовий апарат. Такий вибір має на меті забезпечити США максимальне використання можливостей атомної зброї» [8, с. 74].

Більш заходи політичного, економічного та військового характеру США проводили, аргументуючи ними ж створенням створенням про «радянську воєнну загрозу». На той час СРСР, за оцінками американських експертів, фінансово не був загрозою. Так, в аналітичному документі «Можливості та наміри СРСР в повсякденний період» (ЗК № 30 від 6 січня 1945 року) записували: СРСР буде надавати пріоритет економічному відновленню та обмежиться вслабуванням, уникати міжнародних конфліктів біля своїх кордонів. Аналітично оцінюється ситуація в документі ЗК 250/1 від 31 січня 1945 року, в якому підкреслено: «СРСР до 1952 року уникатиме конфліктів з Великобританією та США», оскільки після закінчення воєнних дій в Європі він не має ні «ресурсів, ні можливості вести автиторитетну зовнішню політику, яка може ітнути СРСР в конфлікт або в гоніть сурбності з великими західними державами» [9, с. 123]. Та згадані документи не врахувалися в загальному народному бажанні з комунізмом та стратегічно політичною лая президентів. Незабаром офіційні оцінки змінилися: 19 жовтня 1945 року в документі № 1545 Радянському Союзу приписують «здатність захопити всю Європу зараз або до 1-го січня 1948 року», конуючи на це 40 днів. Водночас з Європою, Москві буде легко долувати «до сфери свого впливу» Туреччину та Іран.

Слід зауважити, що президент Трумен не випадково обрав силу та жорсткість як основні елементи нової політики для країни, що вибрала місце головного захисника західного суспільства. Жорсткий підхід, втручання риторично про захист свободи і демократії у світі, максимально відповідала політичній інтервенціонізму, яку обрав президент Трумен. Проте ця сила та власність у свободі дипломатичного маневру не могла і вжитися без півки атомної зброї та переважності в тому, що більше нікому шло не відважиться зробити на тому ж рівні. Атомна бомба, яку закінчували розробити в США, була засобом стримування радянського комунізму та утвердження привидної ролі Америки у світовій політиці. Інтервенціоністську політику Трумена окarakterизував Дж. Кеннан, зазначивши: «Сполучені Штати будуть впровадити силу задля обмеження радянської політики, нав'язувати Кремлю більшу повирність та обережність, ніж він неважко за останні роки; таким чином будуть підсилені тенденції, що призведуть або до рівноваги, або до поступового ослаблення радянської влади» [10, с. 35].

Пріоритети зовнішньої політики США були зосереджені на Західній Європі, а головними інструментами в досягненні мети були економіка, політика та ідеологія. Гегемоністські амбіції американської адміністрації виходили за межі найближчих країн щодо стримування радянської могутності та мли на меті відновити Західну Європу, підірвати в цьому регіоні радянський вплив і, якщо понастяті, змістити комуністичну диктатуру як таку.

Риторика американських політиків у «холодній війні» впливала не останню роль. Вона слугувала інструментом впливу на формування громадської думки. Так, спланована білим домом контрпропагандистська кампанія у формі публічних виступів держсекретаря Е. Стеттінюса, його заступника А. Маклаха, вдови президента Г. Рузвельта; колишнього віце-президента Г. Уоллеса мала заспокоїти американське суспільство, знизити рівень напруги до Москви. У цих виступах було осуджено антирадянську лаяву багатьох конгресменів, репортерів і протокольно вірність принципам співробітництва. Проте такі дії були дипломатичною грою. Американському президенту вважалося добро заспокоїти СРСР, тим часом виробляючи базові принципи політики, яка перебралася, що США братимуть участь у переговорах з Китаєм, мирного врегулювання як ринковий партнер і одночасно гарант незмінності прийнятих рішень шляхом збереження за собою вирішальної військової переваги. Пропаганда перебралася відповідну риторичну з якою президент не забарився.

У січні 1946 року Г. Трумен озвучива пропозиції зовнішньої політики Америки, які зводилися до того, що

– Америка не має планів територіальної експансії або агресії проти будь-якої держави;

– всі народи мають право на самовизначення без зовнішнього втручання;

– США будуть сприяти поширенню свободи слова і виросповідання;

– Вашингтон не визнає жодного уряду, нав'язаного силою іншої держави;

– США будуть співробітничати з ООН задля зміцнення миру, проте, якщо це буде необхідно, то застосують силу [11].

Проте політичні лаяви президента суверенізували зовнішньополітичному курсу Сполучених Штатів. У листі до державного секретаря Дж. Бернса Трумен писав: «... Я не думаю, що нам слід їти на компроміс з комуністами. Нам слід відмовитися віддати Румунію та Болгарію докопи вони не визнають наші війни; озвучити нашу потімню щодо Ірану і... здійснювати повний контроль над Японією в Тихому океані. Нам слід створити сильний уряд в Китаї і те ж саме зробити в Кореї. Потім нам слід наполягати на поверненні наших кораблів з Росії і змусити її підписати угоду про борги за ленд-лізом. Я втомлюся гратися з Радянським Союзом» [12, с. 552]. Роком пізніше (в 1947 році), після лаяви президента про відсутність територіальних претензій, Америка добилася від ООН передачі їй мандату на Маріанські, Каролінські та Маршаллові острови, що раніше належали Японії. Риторика американського президента іде урозрив і з зовнішньою політикою Сполучених Штатів і така практика стави поширеною, перетворившись на політичну традицію американських президентів. Агресивну зовнішню політику президентів випрацювали наявність зовнішнього ворога.

До появи «доктрини Трумена» суперечка в керівництві США між «ідеалістами», що стояли за продовженням партнерства з СРСР (Е. Рузвельт, син Ф. Рузвельта, та міністр торгівлі Г. Воллес), і «реалістами», які відкидали можливість такого партнерства та вважали першочерговим завданням запобігання поширенню радянського впливу у світі (морський міністр Д. Форрестал, Д. Ачесон, Д. Кеннан, Ч. Болден), поступово вироджувалася на користь останніх. Незважаючи на суперечку, антикомуністична позиція адміністрації президента поспішала, що відповідно відбивалося у зовнішній політиці. США приділяли значно більшу увагу не тільки на СРСР та східноєвропейські країни народної демократії, а ситуації в країнах Західної Європи. Послідовно протиставляв з Москвою сорічка «доктрини Трумена», виступила адміністрацією США на початку 1947 р. Американські дослідники, зокрема Дж. Голдін, заявляють, що Доктрина була більше проамериканською, ніж антикомуністичною [13, с. 85]. Ми не можемо погодитися з такою думкою, оскільки її ідеологічне спрямування слугувало підручником для наступних адміністрацій упродовж всього періоду «холодної війни». Та й зовнішня політика адміністрації Трумена свідчила про жорстке протиставлення двох суперсил.

Вони, ще підтверджують й американське дослідження, зокрема Г.Хастед, Дж.Спіннер, які зазначають, що Доктрина була антикомуністичною за змістом і фактично стала дозволом для будь-якої дії на світовій арені, виправдовуючи таку політику боротьбою з комунізмом [див. 14, с.39, 15, с.41]. У листі 1947 року в листі до В.Черчилля президент Трумен відверто висловив свою думку щодо Радянського Союзу: «...Настає складний час випробувань. Ви можете бути задоволені Вашою причетністю до знищення фашизму в Європі, проте так званий «комунізм» – наша наступна колосальна проблема. І в сподівань, що ми зможемо її вирішити без значних втрат» [16, с.874–875].

Повага контурів бинарності світу і висхідні, кинутий комунізмом Заходів, змусили Трумена вирішувати складну дилему: зберігати партнерські відносини з СРСР або, спираючись на економічну та військову перевагу, поступово відвоювати геополітичний простір, що опинився під контролем Москви, стримувати й намагання перетворитися в альтернативний центр сили і, в кінцевому рахунку, домогтися лібералізації радянського режиму і ретивіції ним західних цінностей. Президент вибрав політику з позитивної сили. На початку 1947 р. Трумен беззаперечно прийняв позицію «реалізму», тим самим погодившись на політику інтвенціонізму. 12 березня 1947 р. він виступив у Конгресі з промовою, в якій висунув власне бачення концепції «стримування». Задля відвернення загрози просування комунізму на Захід президент закликав удатися не до збройної боротьби, а до фінансової допомоги країнам, де існувала небезпека посилення війни. Зокрема він зазначив, що «тоталітарні режими є агресивними за своєю природою, тому загрожують миру і національній безпеці США. І якщо Америка змириться з таким станом речей, то просування комунізму – таке ж захливе, як і просування фашизму». Слідом країною, що може забезпечити свободу від тоталітаризму є Сполучені Штати, а єдиним вибором, який вони мають – стримування комунізму» [17]. На цій платформі Трумен запропонував надати Туреччині та Греції фінансову допомогу в боротьбі з комунізмом. Антикомуністичну позицію президента підтримав Державний секретар Дж. Маршалл у промові в університеті Гарварду 5 червня 1947 року. Як і Трумен, Маршалл вказав, що безпеку призведе до політичної нестабільності і сприятиме поширенню комунізму, а, отже, стане загрозою демократії і свободі у світі. Паша Маршалла, як і Доктрина Трумена, стави підвалинами боротьби з комунізмом. Внутрішньо та зовнішньополітичні кроки сприяли посиленню кампанії антикомуністичної істерії, яка, підтримана риторикою президента, сприятиме збільшенню військових бюджету та розвитку самонікелюваної військової промисловості. Таке посилення заходів спричинить посилення інтвенціоністської зовнішньої політики та репресивних дій внутрішньої.

В 1946 році президент відверто заявив про небезпеку комунізму, загрозу демократії в США та західних країнах з боку Радянського Союзу. Г. Трумен у промовах на посаді президента США визначив такі небезпекі для США (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Серед ключових небезпек – «війна», зокрема з колишнім союзником – СРСР. США чітко ідентифікували «ворога» – комуністів і, як наслідок, нагнали страх перед американське суспільство до «холодної війни», що підтверджують політичні промови президента. Серед поняти, пов'язаних з небезпеками, ідентифікованими є загрози при війні. Президентська риторика зазвичай давала змогу йому здійснювати зовнішню політику за класичними уявленнями, серед яких стереотип «ворога» був одним із найважливіших.

У боротьбі з ворогом адміністрація Трумена потребувала дієвого засобу впливу, яким виявилася атомна зброя. Вона стала інструментом тиску, потенційно корисним в усіх дипломатичних перемовинах. 31 травня 1945 року адміністрація Трумена озвучила принципи нової зовнішньополітичної доктрини, що базувалася на випередженні інших країн у виробництві атомної зброї. Використання атомної бомби, яку планували скинути на Японію, повинно було стати акцією завоювання реального і можливого суперника. Зброя масового знищення перетворювалася на зброю стримування.

Американські політики вміло використовували ідею про непереможну зброю у виступах перед народом. З одного боку, такий підхід уніфікувалося з політичною традицією англійської доктрини і месіанським розумом США. З іншого боку, риторика про підкорення атомну енергію впливала на формування суспільної думки про могутність США та посилювало образ президента як захисника держави, піднімаючи його рейтинг [18].

Дані служби Геланди свідчать, що на початку влади Трумена, в червні 1945 року, підтримка народом політики президента склала рівні 87%. Риторика про радянську загрозу і небезпеку комунізму виявилася дієвою. На рівні масової свідомості війни майже релігійний екстаз, викликаний потребою приборкання сили, що були джерелом сонячної енергії (слово Трумена у Верменні до маршу 6 серпня 1945 р.), який відрізняв є піднесення національних почуттів і вимой героїчного керівництва заради здійснення програми «Американського століття». Сила президента США виявилася у впливі президентів опанувати на формування суспільної думки, його промови сприяли посиленню в суспільній свідомості стереотипу «воєні США» в ХХ столітті. Однак з усією серйозністю постало тоді питання, що розуміти під поняттям «національні інтереси» Америки, якщо історичний поступ та війна призвели світ до біполярності та конфронтаційності, практично поділивши його на сфері впливу між двома супердержавами.

Отже, можна зробити висновок, що у протиставленні з СРСР риторика президента втілювала певну роль, оскільки виправдовувала агресивну зовнішню політику, сприяла формуванню суспільної думки про Америку як захисника демократії у всьому світі.

Перспективу подальшого розвитку роботи в аналізі риторичної реалізації президентів Сполучених Штатів Америки.

Список використаних джерел

1. Corwin E. The President: Offices and Powers, 1787–1984 / Edward Corwin. – New York: New York University Press, 1984. – 600 p.
2. Pious Richard M. The American Presidency / Richard M. Pious. – New York: Basic Books, 1979. – 491 p.
3. Neustadt R. Presidential Power and the Modern Presidents: The Politics of Leadership from Roosevelt to Reagan / Richard Neustadt. – New York: Simon & Schuster, 1990. – 384 p.
4. Маликов В.Л. Путь к имперству: Америка в первой половине XX века / Маликов В.Л. – М. Наука, 2004. – 604 с.
5. Gaddis J.L. The Tragedy of Cold War History / J.L. Gaddis // Diplomatic History / Ed. by Carolyn Eisenberg. Winter 1993. Vol. 17.1. – P. 3–9.
6. Truman H.S. Address Before a Joint Session of the Congress on Universal Military Training, October 23, 1945. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12109>
7. Patterson Thomas E. The American Democracy / Thomas E. Patterson. – New York: McGraw-Hill, 1993. – 774 p.
8. Грайнер Б. На пути к 3-й мировой войне. Важные статьи США против СРСР (Дискомфорт) / Б.Грайнер, К.Штейнберг. – М.: Прогресс, 1983. – 195 с.

9. Crevelld M. L. *Van Technology and War: From 2000 B.C. to the Present* / Martin L. van Crevelld. – N.Y.: Touchstone Books, 1992. – 352 p.
10. Mitley James B. *Beyond the Soviet threat: the U.S. Army in a post-Cold War environment* / by James Henry Mitley. – Lexington, Mass.: Lexington Books, 1991. – 225 p.
11. Truman H.S. *Message to the Congress on the State of the Union and on the Budget for 1947, January 21, 1946* [Електронний ресурс] / H.S.Truman. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12467>.
12. Truman H.S. *Memories: Year of Decisions, Vol. 1* / H.S.Truman. – N.Y.: Doubly Day, 1955. – 396 p.
13. Godwin Jack. *The Arrow and the Olive Branch: Practical Idealism in U.S. Foreign Policy* / Jack Godwin. – Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008. – 224 p.
14. Hissold G.P. *American Foreign Policy* / Ginni P.Hissold. – Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 2000. – 429 p.
15. Spruill John W. *American Foreign Policy Since World War II* / John W. Spruill. – Washington, D.C.: Congressional Quarterly, 1988. – 410 p.
16. McCullough D. *Truman* / David McCullough. – N.Y.: Simon and Schuster, 1992. – 1120 p.
17. Truman H.S. *Special Message to the Congress on Greece and Turkey: The Truman Doctrine, March 12, 1947*. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12846&cat=docf>.
18. Рейтинги американских президентов за последние 100 лет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gallup.com/poll/116677>.

Худольй А.А. Риторика и внешняя политика президента Трумэна периода развязывания холодной войны

Была проанализирована внешняя и внутреннеполитическая ситуация в Соединенных Штатах Америки после второй мировой войны. Были рассмотрены особенности речей Г. Трумэна. Было описано влияние политической риторики президента США на внешнюю политику Америки на протяжении 1945–1953 годов. Изучены и охарактеризованы особенности американского президента, его риторика и политическая деятельность.

Ключевые слова: риторика, внешняя политика, холодная война, конфронтация, деятельность президента.

Khudol'yi, A.O. Rhetoric and Foreign Policy of President Truman at the Beginning of the «Cold War»

The article deals with the foreign and the domestic political situation in the United States of America after the Second World War. Peculiarities distinguished in the rhetoric of H. Truman, are described. Correlation between rhetoric and power from 1945 till 1953 is analyzed. Political views of the American leader, his rhetoric and motifs of their political activity are studied and described.

Key words: rhetoric, foreign policy, «Cold war», confrontation, presidential activity.

УДК 327 (494+4) «20»

Калинук О.А.

Євроінтеграційна складова внутрішньої і зовнішньої політики Швейцарської Конфедерації

Досліджено основні аспекти інтеграційної політики Швейцарії в історичній перспективі і на сучасному етапі. Виокремлено чотири етапи еволюції інтеграційної складової, а також з'ясовано основні передумови, причини і стимули для її реалізації.

Ключові слова: євроінтеграційна політика, білатералізм, національний інтерес, суверенітет.

Сьогоднішній характер інтеграційних процесів є єдиним з найбільш відсутніх факторів впливу на політичні процеси не тільки держав-членів Європейського Союзу, але і причинно, яка визначає внутрішньо- і зовнішньополітичні пріоритети держав, які не є його членами. Інтеграційний чинник має неабияке значення для політичної повсякденності у сучасному світі, привокуює нові висновки і відкриває дарує нові можливості.

Швейцарська Конфедерація, знаходячись в самому центрі Європи, і будучи однією з найбільш розвинутих держав світу, є унікальним прикладом держави і уособленням цілого типу політичної повсякденності, який дозволяє як чинити спротив європейській інтеграції, так і використовувати її для реалізації своїх загальнонаціональних інтересів. Замкнутість євроінтеграційного складової внутрішньої і зовнішньої політики Швейцарської Конфедерації може мати незвичайний науковий інтерес, адже дозволяє виявити ряд особливостей, які з одного боку свідчать про вплив інтеграції навіть всупереч волі інститутів влади, прокляти та сліг, що з іншого боку підтверджує тезу про об'єктивний характер інтеграційних процесів. З іншого боку, вона є прикладом того, як користуючись перевагами європейської інтеграції, не набуваючи, і навіть не прагнучи набутти статусу повноправного члена Європейського Союзу.

В українській політологічній науці дана проблематика майже не досліджена. Особливу увагу можна приділити збіжню перекладу статті швейцарського Інституту Європи університету Цюриха Н. Грозімуха та Ф. Ханеліса «Швейцарський підхід до інтеграції в ЄС – чи придатна ця модель для України» [1]. Серед російських науковців над проблемою відносин Швейцарії і ЄС працюють такі науковці як В.Демісюк, Є.Оглобіна, К.Піригін, Ю.Юданов. Найбільш детальною аналіз інтеграційної політики Швейцарії можна знайти в західній науці (Ф.Аерн, Д.Бьорнсер, А.Еттер, Т.Коттер, С.Левонекс, В.Містеллі, К.Морріс, Е.Р.Джерман, Т.Уайт, Д.Фрайбурггауз, Р.Шварк, К.Черч). Неварішковано, на наш погляд, залишається проблема дослідження внутрішніх стимулів та передумов розвитку євроінтеграційної політики Швейцарії у такому власному з'язку з проблемами європеїзації та інтернаціоналізації міжнародного простору.

Основним завданням даного дослідження є характеристика євроінтеграційної складової внутрішньої і зовнішньої політики Швейцарії, як в історичній ретроспективі, так і на сучасному етапі, а також аналіз тих чинників, передумов і причин, які її визначають та формують. Під євроінтеграційною складовою політики ми розуміємо таку сукупність різноманітних чинників, впливів, інтересів та дій, які впливають на повсякденну діяльність та інших структурних елементів політичної системи суспільства по відношенню до європейської інтеграції, безпосереднім уособленням якої європейський Союз. Таким чином євроінтеграційна складова політики має свої причини (різноманітні зовнішні впливи, суспільно-політичні настрої, національні традиції та історичні зумовленості, економічні та зовнішньополітичні інтереси) і безпосередній вплив (співпраця, кооперація, інтеграція, протистояння, ізоляція, конкретні стратегії та дії по досягненні тих чи інших цілей, тощо). Євроінтеграційна складова внутрішньої і зовнішньої політики Швейцарії є окремим інтеграційним напрямком політичної діяльності цієї держави, який ще часто називають європейською політикою [2, с. 1].